

Bohuslav BROUK
Zde trapno existovat
Host, Brno 2008, 400 s.

Po roce 1948 se na velmi dlouhou dobu z obzoru české literatury vytratila osobnost spisovatele, básníka, esejisty, spoluzakladatele Skupiny surrealistů v ČSR (1934) Bohuslava Brouka (1912–1978). O tom, jak neobyčejně košatou a rozporuplnou osobností Bohuslav Brouk byl, se můžeme přesvědčit díky edici, v níž jeho literární texty vzniklé v exilu utřídil a poznámkami opatřil Victor A. Denár.

Je dobře, že nezůstalo pouze u krátkého úvodu, ale že jsou v této edici věnovány Bohuslavu Broukovi další tři studie, které zasazují tuto osobnost do širšího kulturního kontextu. Krátký rozhovor s jeho přítelem a pro nás pamětníkem Františkem Listopadem dokresluje jeho jednoduchou povahu a zároveň dává nahlédnout i do duševního rozpoložení, v jakém Bohuslav Brouk své texty psal.

V knize jsou Broukovy texty rozděleny podle žánru – próza, poezie,

publicistika, korespondence. Úvod, který tvoří doprovodné studie k osobnosti Bohuslava Brouka, a dodatky, jimž, stejně jako úvodu, snad nelze nic vytknout, svědčí o dobré práci nakladatele, který vybavil knihu potřebným kritickým aparátem. Čtenáři se tak dostává do rukou velmi dobře redakčně připravený titul, uspokojiví i náročně uživatele.

Bohuslav Brouk pocházel z dobře situované rodiny, z buržoazního prostředí, k němuž se hrdě hlásil. Emigrace však pro něj nebyla jen vykořeněním z materiálně bezstarostného prostředí, ztratil, slovy pamětníka, plán života. Byl člověkem v určitých ohledech velmi nepraktickým; samozřejmě právě v těch ohledech, které jsou pro pobyt v emigraci snad nejnultnější. Byl však i člověkem přímočarým, možno říci i netaktickým. Přátelství nenavazoval snadno, o to snadněji je dokázal ztráct. Emigrace, alespoň její počátky, znamenala navíc i duševní a kulturní osamocení.

V Broukových textech se tyto symptomy, s nimiž se nakonec potýkal v emigraci každý, projevují s bezprostřední naléhavostí, což lze vysvětlit mimo jiné i tím, že je psal bez většího časového odstupu. Čtenáři jistě zaujmou tematická, žánrová i výrazová šíře textů.

Jeho úvahy se vyznačují nadhledem a vtipem, ale i dosti drsnou ironií, již Brouk častuje nejen své okolí, ale i sebe. Nikde však neklesá k bezprostřední vulgaritám a plytkosti sdělovaného, přestože se nevyhýbá expresivnějším výrazům. Jeho psaný projev prozrazuje reflexi poznaného a intelekt pisatele. Skutečnost, že se Brouk na určitých místech snaží o nadhled a vtip, je pouze jednou stranou mince. O pár řádek dál dokáže být velmi šízravým kritikem.

Dokladem je stať *Úvahy z cesty do Austrálie*, jež začíná zdánlivě vážným přemítáním o proporcích ženi, od něhož se autor dokázal bez vyšínutí z vnitřní logiky textu přesunout k problematice kvalit člověka jako jedince a jeho smyslu pro demokracii. Zvolá-

ní posledních vět této úvahy není prosto životní zkušenosti: *Svoboda, Demokracie... ano, znám ji! Měla velkou osklivou prdel a srdce - ducha snad vůbec žádného* (s. 109).

Otázka, co to vlastně svoboda je, zda lze sloučit svobodu jedince se svobodou a zájmem společnosti, věnoval Brouk podstatnou část svých úvah. Což je pochopitelné, neboť ve svém životě byl podobně konfrontaci sám vystaven. Dodnes platí autorovo vyznání, vyslovené 6. března 1951 v Port Saidu u příležitosti 101. výročí narození TGM, že právě demokracie potřeby silně vůdce, nemá-li se státi *nejistým plavidlem* (s. 88).

Právě v exilu se pokusil Brouk tuto problematiku shrnout v rozsáhlém pojednání o svobodě a demokracii. Podmínky v Austrálii, kam se posléze uchýlil a kde asi napsal podstatnou část svých úvah, mu však nedovolily dovést dílo do konce. Výbor z několikastránkové studie dává tušit, že problém svobody nebyl pro Brouka jen problémem dvacátého století a země tzv. východního bloku, ale že ho vnímal jako dotýkající se celého lidstva, a to nejen v dobách minulých, ale i přítomných, stejně jako budoucích. *Boj za svobodu je a zůstane údělem lidstva jako nezbytný důsledek duchovního, vědeckého a technického vývoje člověka* (s. 205).

Autorovi nelze vytýkat jistou nivelizaci problematiky, nedostatečný výběr a reflexi literatury, nejednoznačnost nebo přeměnnost vlastních východisek a soudů. Osamocení v emigraci mu nedovolovalo v diskusi třítit jednotlivé myšlenky. Také hlubší studium literatury bylo notně omezeno, neboť ta prostě nebyla v Austrálii ve větší síři k dispozici. Otíštěné pasáže nicméně v mnohém obstojí i dnes, mimo jiné pro étos, který je v nich obsažen.

Pojitkem úvah zůstává až neuprosná pisatelova deziluze, pramenící jednak z vlastní životní zkušenosti, ale i z objektivního hodnocení dobové situace. Dvacáté století lze vnímat jako epochu, jejíž krásy velmi rychle

vyvrcholily a vyčerpaly se v jednom dvacetiletí po Velké válce. Pro mnohé z generace první republiky musely být události konce třicátých a čtyřicátých let zdrojem trvalých traumat. Ztráta dosavadních jistot a hledání nové existence, ať již uvnitř, nebo vně železné opony, to jsou symptomy, s nimiž se u osobností žijících v těchto letech setkáváme neustále. Všechny tyto průvodní znaky se otiskují i do Broukových textů.

Je zajímavé, že i u něj nalezneme určité stereotypy chování, které bychom u zakladatele surrealismu a u člověka tak bytostně avantgardního nečekali. Přestože měl Brouk s českými komunisty od konce dvacátých let špatné zkušenosti, stal se v roce 1947 členem KSČ. I u něj převládá pocit či alibistický názor, že tam musí být i ti slušní, kteří vyvažují ty neslušné. Sám autor pro ně užívá pojmenování mezci. Podle vlastních slov byl jen ... *jednatelem své místní buňky a [...] spolupodepsal přihlášky asi stovce lidí* (s. 95).

Emigraci, soudě podle toho, co o ní Brouk napsal, nepovažoval za hrdinství. Exulanti (jak je sám nazývá) si odchodem z vlasti zachovali naději na lepší život. Skuteční hrdinové zůstali, přes nejistou budoucnost či přímo osobní ohrožení, doma. Do autorova hodnocení se jistě promítly i názorové a osobní rozbroje české politické reprezentace, která si do emigrace přinesla svůj zvyk politikařit. Broukova tvrzení se zdají být občas přímočará, zvláště mluví-li o tom, že *vésti nectný život ve svobodné zemi je jistě mnohem odpornější než žít nectně v zemích diktatury, kde jsme k tomu násilím doháněni* (s. 58). V příkřím hodnocení se možná bezděčně projevuje dobová teze, podle níž jsou oběti spoluodpovědné za události, jimiž byly postiženy.

Buď jak buď, situace české emigrace, projevující se v osobní a politické animozitě mezi jednotlivci, nakonec vedla k tomu, že se Bohuslav Brouk, milovník Francie, rozhodl tuto zemi opustit a odjet z Evropy do Austrálie.

Jeho úvahy jsou podnětné i dnes. Umožňují pochopit úděl emigranta, jedince vykořeněného nejen z vlasti, ale i ze společnosti, s nímž sdílel osud běžence. Je v nich sice podtext deziluze a pocitu všudypřítomného marasmu doby, ale autor se nad tuto mez osudu dokázal povznést. Jeho myšlenky jsou místy velmi aktuální – anticipuje i dnešní fenomén globalizace, snad proto, že problémy, jimiž se zabýval, bývají v detailech a v jednotlivostech proměnné, ale ve své podstatě jsou nadčasové. Přečíst si tuto knížku rozhodně není zbytečné.

Martin Tichý